

ЛЬВІВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

ГРИГОР Олег Олександрович

УДК 35: 659.2

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ
В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ
(державно-управлінський аспект)**

25.00.01 – теорія та історія державного
управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

ЛЬВІВ - 2003

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Науковий керівник - доктор наук з державного управління, доцент
ЧУКУТ Світлана Анатоліївна,
Національна академія державного управління при
Президентові України,
професор кафедри інформаційної політики.

Офіційні опоненти: доктор соціологічних наук, професор
ПЧА Володимир Маркович,
Українська академія друкарства,
професор кафедри суспільно-гуманітарних наук;

кандидат наук з державного управління, доцент
ЦЕГОЛЬНИК Петро Анатолійович,
Національна академія державного управління при
Президентові України,
доцент кафедри національної безпеки.

Провідна установа – Національний інститут стратегічних досліджень,
м. Київ.

Захист відбудеться *28 листопада 2003 р. о 13 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради К.35.860.01 у Львівському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України за адресою: 79491, Львів, смт. Брюховичі, вул. Сухомлинського, 16, к. 220.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (79491, Львів, смт. Брюховичі, вул. Сухомлинського, 16).

Автореферат розісланий *25 жовтня 2003 р.*

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.О. Каляєв

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Питання формування інформаційного суспільства є надзвичайно важливими і актуальними. Це зумовлено, з одного боку, як вимогами часу, тобто розвитком сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, відповідним їх використанням в усіх сферах життя, так і, з другого боку, – зростанням кількості та якості інформації, засвоєння якої не можливе без відповідного впровадження зазначених інформаційних технологій. Це передбачає, у свою чергу, і модернізацію всієї системи державного управління. Так, якщо раніше проблема інформаційного суспільства становила інтерес лише для науковців, то в наш час – це питання державної ваги. Кожен лідер, політичний діяч, якщо він хоче бути почутим, повинен активно використовувати зазначені технології і не просто використовувати, а й за їх допомогою формувати свій імідж, імідж своєї держави, імідж як зовнішній, так і внутрішній. Відомо, що інформація лише тоді стає знанням, коли вона почута і сприйнята (засвоєна). Без цього будь-які події, що відбуваються у світі, не будуть сприйматися як події на рівні громадськості. Хоч би, скільки велася розмова про відкритість і прозорість влади, але якщо не будуть працювати ці механізми відкритості, поки громадяни не матимуть можливості ними скористатися, все це залишиться в кращому разі гарними намірами.

Починаючи з середини 90-х років ХХ століття кардинальні зміни, що відбуваються в усьому світі, насамперед становлення інформаційного суспільства, змусили переглянути пріоритети державної політики провідних країн світу. Кожна країна, яка не хоче залишитися на узбіччі світового цивілізаційного розвитку, розробляє і впроваджує різноманітні державні програми, що сприяють формуванню інформаційного суспільства або окремих його складових, таких як: заохочення до використання Інтернету, запровадження дистанційної освіти та освіти протягом усього життя, розвиток електронної комерції, реалізація електронного уряду, становлення електронної медицини, надання різноманітних електронних послуг тощо. Україна, починаючи з 2000 р., активно включилася в зазначений процес. Однак на цьому шляху виникає чимало труднощів, пов'язаних насамперед з недостатньою технічною базою, складним фінансовим забезпеченням цього процесу, неналежним законодавчим супроводом, а також відсутністю ґрунтовних наукових досліджень процесу формування інформаційного суспільства та його складових з урахуванням кращого зарубіжного досвіду, зокрема розгляду державницько-управлінського підходу до вирішення даної проблеми. Необхідність цього зумовлена тим, що зміни, які відбуваються в суспільстві внаслідок розвитку інформаційних технологій, суттєво впливають на зміст, функції та цілі управління державою. Це вимагає розвитку всієї системи державного управління, її перегляду з орієнтацією на здобутки найкращого зарубіжного досвіду використання сучасних

інформаційних і комунікаційних технологій, переходу до нових механізмів впливу на економічні, політичні та соціальні процеси.

Як зазначають експерти з розвитку інформаційних і комунікаційних технологій ООН, „досвід безлічі країн, включаючи країни, що розвиваються і з перехідними економіками, деякі з яких існують в умовах серйозної нестачі ресурсів, складної політичної ситуації і гострих соціально-економічних проблем, показує, що рішучі дії щодо забезпечення переходу цих країн у нове цифрове століття не виявилися марними і мають відчутні позитивні результати в економічних, соціальних і політичних сферах”*. Окрім того, цей досвід довів, що суперечка про те, чи варто впроваджувати інформаційні технології лише після значних успіхів у боротьбі з бідністю, не обґрунтована: інформаційні технології забезпечують істотні та швидкі переваги, у тому числі й бідним. Країни, які творчо використовували інформаційні технології для свого розвитку, були здатні отримати прибуток від глобалізації, замість того, щоб спостерігати як процес глобалізації „вичавлює соки” з них самих.

Однією з актуальних проблем розвитку інформаційних і комунікаційних технологій є нерівномірність їх поширення. Саме тому, на думку експертів ООН, необхідна термінова реформа як на міжнародних, так і національних рівнях, щоб гарантувати справедливість в одержанні користі від використання інформаційних технологій. Аналіз міжнародного досвіду переконує, що не існує єдиної формули для успішної програми розвитку інформаційних технологій. Кожна стратегія і план мають бути індивідуальні і враховувати специфічні національні особливості.

У сучасних вітчизняних дослідженнях окремі теоретичні та практичні аспекти формування інформаційного суспільства та участі в цьому процесі держави розглядають В.Ю.Биков, О.В.Гриценко, В.Ф.Іванов, О.В.Литвиненко, Є.А.Макаренко, І.В.Огірко, Г.Г.Почепцов, В.П.Тронь, П.А.Цегольник, О.С.Шевчук, С.А.Чукот, В.І.Хомяков та інші.

Слід відзначити, що не менш важливе значення для дисертаційного дослідження мають праці Б.М.Андрушківа, В.Д.Бакуменка, П.Ф.Гураля, М.О.Данилюка, В.М.Князева, Б.Л.Кухти, М.Д.Лесечка, В.І.Лугового, А.В.Ліпенцева, Я.Й.Малика, Н.Р.Нижник, І.Ф.Надольного, І.В.Розпутенка, В.М.Пічі, А.О.Чемериса, Н.Й.Черниш, Л.Є.Шкляра та інших, де розглядаються найбільш актуальні проблеми теорії і практики державного управління.

Серед праць зарубіжних дослідників науковий і практичний інтерес становлять роботи З.Бжезинського, М.Кастельса, Д.Лайона, М.Маклюена, Й.Масуди, Дж.Нейсбіта, А.Турена, О.Тофлера та інших. Поміж російських вчених, які зробили значний внесок у розвиток цього напрямку, необхідно відзначити І.Бачило, О.Вартанову, М.Вершиніна, В.Дрожжинова, Т.Єршову, А.Мелюхіна, А.Ракітова, А.Соколова, А.Урсула, А.Штрика, Ф.Широкова та ін.

Відаємо належне науковій і практичній значущості розглянутих наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, у яких тією чи іншою мірою розглядаються процес формування інформаційного суспільства та роль державного управління в цьому процесі. Водночас, слід зазначити, що сам процес формування інформаційного суспільства та роль держави в ньому ще не досліджувалися як цілісна й відносно самостійна проблема ні в галузі державного управління, ні в інших галузях науки. Не було зроблено ґрунтовного аналізу відповідного зарубіжного досвіду, зокрема досвіду Європейського Союзу. Слід також підкреслити, що в багатьох сучасних теоретико-методологічних і прикладних дослідженнях повністю або частково відсутній опис механізму формування інформаційного суспільства, зокрема українського інформаційного суспільства в контексті інтеграційних процесів у Європейське співтовариство.

Зважаючи на актуальність, теоретичне й практичне значення, а також на недостатню розробленість визначеної проблеми автор обрав предметом самостійного наукового аналізу проблему формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський Союз та її державно-управлінський аспект.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Вибраний напрямок дослідження узгоджується з науковими програмами й темами, які здійснювалися у Черкаському державному технологічному університеті, а саме: „Розробка теорії та методології формування оптимальних структур моделі економіки України в умовах перехідного періоду” (ДР 0197V015148, 01.01.1997 - 31.12.1999, довідка про впровадження № 2437/01 від 14.10.2003 р.); „Теорія та методологія формування потенціалу розвитку національної економіки” (ДР 0100V004422, 01.01.2000 - 31.12.2002, довідка про впровадження № 2439/01 від 14.10.2003 р.), а також „Теорія та методологія формування економічної моделі національної економіки в умовах глобалізації” (ДР 0103V003684, з 01.01.2003, довідка про впровадження № 2438/01 від 14.10.2003 р.), в розробці яких здобувач брав безпосередню участь як науковий співробітник кафедри економіки та управління.

Робота також має зв'язок з тематикою навчальних курсів Національної академії державного управління при Президентіві України: “Інформаційна політика”, „Інформаційна політика в Україні”, “Інформаційне суспільство”; “Електронний уряд”; “Комунікації в державному управлінні”.

Мета й завдання дослідження. Головна мета дисертаційного дослідження полягає в розкритті глибинної взаємообумовленості становлення інформаційного суспільства і державного управління, підґрунтям якої виступає: комплексно-системний аналіз процесу формування інформаційного суспільства; виділення основних складових цього процесу;

---

* <http://eidos.ru/news/oon.htm>

виокремлення теоретико-методологічних засад державного управління в інформаційній сфері; поглиблений аналіз основних етапів формування інформаційного суспільства Європейським Союзом, аналіз його помилок та перспектив подальшого розвитку зазначеного процесу, окреслення сучасної специфіки його проявів у процесах державотворення в Україні; аналіз регулятивної ролі держави у процесі формування інформаційного суспільства України; визначення основних засад і напрямків здійснення відповідної інформаційної політики Української держави з урахуванням сучасних умов державотворення.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких конкретних і взаємопов'язаних завдань:

- здійснити теоретико-методологічний аналіз основних результатів вітчизняних та зарубіжних досліджень сутності інформаційного суспільства і процесу його формування, розробити на його основі відповідні методологічні засади для здійснення комплексно-системного аналізу окресленого процесу; розкрити сутність інформаційного суспільства, визначити його основні етапи й завдання;

- виділити основні напрямки формування інформаційного суспільства міжнародною спільнотою і Європейським співтовариством відповідно до специфіки цього процесу; здійснити поглиблений аналіз основних чинників та факторів, що зумовлюють даний процес; докладно розглянути ці чинники із зазначенням їх специфіки та ролі у процесах державотворення в Україні; висвітлити позитивні та негативні аспекти їх функціонування, шляхи запобігання останнім;

- розкрити роль держави у формуванні інформаційного суспільства в Україні; ґрунтовно розглянути основні засади вироблення та реалізації відповідної інформаційної політики України, проаналізувати нормативно-правове забезпечення процесу формування інформаційного суспільства, розробити рекомендації щодо його удосконалення, а також запропонувати необхідні заходи щодо сприяння і заохочення розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Об'єктом дослідження є процес формування інформаційного суспільства.

Предметом дослідження є державно-управлінський аспект формування інформаційного суспільства в Україні.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що під формуванням інформаційного суспільства слід розуміти процес, який іманентно притаманний сучасному етапові суспільного розвитку, в якому активна участь має належати державі.

Методи дослідження зумовлені специфікою досліджуваної проблеми - процесу формування інформаційного суспільства та його зв'язку з державним управлінням: метод триангуляції, сходження від абстрактного до конкретного, єдності аналізу й синтезу,

історичного і логічного, спостереження, порівняння тощо; широко використані структурно-функціональний, комплексно-системний аналізи на основі інтегративного підходу.

Наукова новизна одержаних результатів. Результатом проведеного дослідження стало здійснене вперше у вітчизняній науці ґрунтовне визначення основних засад формування інформаційного суспільства в Україні та місця і ролі держави у цьому процесі. Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні наукових положень та отриманні нових висновків у галузі державного управління, які мають теоретичне та практичне значення, сприяють удосконаленню сучасної державної інформаційної політики. У дисертації:

– *уперше* у вітчизняній науці науково обґрунтовано механізм дії основних складових процесу формування інформаційного суспільства Європейського Союзу (участь держави та приватного сектора в цьому процесі); проаналізовано методи (прискорене регулювання відповідного правового середовища, підтримка нової інфраструктури і послуг в усій Європі, застосування відкритого методу координації та контрольних вимірювань) та основні засади Програми “Електронна Європа” (дешевий, швидкий, безпечний Інтернет; інвестиції в людей і вміння; стимулювання використання Інтернету), відповідних планів дій „Електронна Європа 2002” та „Електронна Європа 2005”, а також розкрито специфіку Програми країн-кандидатів у члени Європейського Союзу “Електронна Європа Плюс”, зазначено особливості та проблеми, які виникають під час їхньої реалізації; особливо відзначена роль державного управління в цих процесах;

– *уперше* виокремлено основні теоретико-методологічні засади державного управління процесом становлення і формування інформаційного суспільства України (проаналізовано відповідні нормативно-правові документи – закони „Про Національну програму інформатизації” та „Концепцію Національної програми інформатизації”, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України); за допомогою комплексного, системного і порівняльного аналізів розкрито сутність процесу формування інформаційного суспільства, його основні етапи та складові, а також участь держави в цьому процесі; окреслено його значення в сучасних процесах суспільного розвитку; акцентована увага на необхідності усвідомленої участі держави в процесах подальшого запровадження загальнодержавних підходів щодо його реалізації; на необхідності подальшого більш ефективного впровадження електронного уряду в Україні як механізму, що сприяє прозорості та відкритості системи державного управління в цілому;

– *уточнено* поняття „інформаційного суспільства” як процесу в цілому, що іманентно притаманний сучасному етапові суспільного розвитку, сутність якого полягає в творенні,

накопиченні, передачі, обробці та використанні інформації у всіх її проявах, інтенсифікації суспільного життя як на рівні окремого індивіда, так і суспільства загалом; перетворенні інформації та знання у продуктивні сили суспільства, формування на цій основі суспільства, заснованого на знаннях; з'ясовано не лише позитивний, а й негативний аспекти впливу інформаційних і комунікаційних технологій на розвиток суспільства;

– *дістало подальшого розвитку* дослідження процесу формування інформаційного суспільства як єдиного цілісного процесу, який складається з окремих взаємопов'язаних між собою елементів у вигляді основних засад, напрямків та завдань щодо формування інформаційного суспільства (закладання підвалин інформаційного суспільства; більш дешевий, швидкий та надійний інтернет для всіх; розвиток людського потенціалу; поширення сучасних інформаційних технологій) та двох основних етапів реалізації Програми “Електронна Україна”;

– виявлено, на основі ґрунтовного аналізу сучасного зарубіжного досвіду формування інформаційного суспільства, його найбільш загальні тенденції та проблеми, а також шляхи їх вирішення; окреслено пріоритетні аспекти (поєднання загальнолюдського і національного, сприяння традиційному та інноваційному, взаємодія державного і приватного) щодо використання цього досвіду в Україні;

– детально розглянуто нормативно-правове забезпечення процесу формування інформаційного суспільства нашої держави, при цьому увага акцентована на необхідності якнайшвидшого прийняття законів, які б сприяли цьому процесові, а саме: про телекомунікації, про діяльність у сфері інформатизації, про захист персональних даних; про електронну торгівлю; про захист суспільної моралі та людської гідності;

– визначено шляхи оптимізації процесу формування інформаційного суспільства в Україні (відзначена необхідність розробки та впровадження державної програми мотивації використання інформаційних і комунікаційних технологій як окремими громадянами України, так і органами державної влади й місцевого самоврядування; заохочення та сприяння доступу до мережі Інтернет за допомогою впровадження пільгових тарифів для студентів, школярів та пенсіонерів; сприяння у наданні електронних послуг громадянам і підприємцям по доступній ціні).

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати дисертаційного дослідження використані автором у науковій і викладацькій діяльності. Результати дослідження також висвітлені в рекомендаціях III міжнародної науково-практичної конференції “Теорія і практика перебудови економіки” (Черкаси, 2002), міжнародної конференції “Проблеми і перспективи розвитку інформаційного суспільства” (Київ, 2003). Розкриті в дисертації та публікаціях основні аспекти процесу формування інформаційного

суспільства можна застосовувати для дослідження конкретних аспектів сучасного суспільного життя та подальшого ґрунтового міждисциплінарного аналізу його актуальних проблем. Окрім того, результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення діяльності відповідних державних установ та органів виконавчої влади. Дисертація також може стати теоретичною основою для навчальних курсів з гуманітарної, культурної, інформаційної політики для слухачів, аспірантів, докторантів Національної академії державного управління при Президентові України, а також Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів. Основні результати дослідження можуть бути застосовані при розробці, вивченні та впровадженні як нових, так і традиційних навчальних курсів з інформаційної політики та ін. Теоретичні положення й наукові результати упроваджено при викладанні навчальних курсів “Міжнародна економіка”, “Міжнародний менеджмент”, “Міжнародний маркетинг” у Черкаському державному технологічному університеті (довідка № 2436/01 від 14.10.2003 р.).

Особистий внесок здобувача. Основні теоретичні положення та розробки в межах дисертаційного дослідження, зокрема ті, які характеризують його наукову новизну і практичне значення результатів, одержані дисертантом особисто. Теоретичні результати та ідеї досліджені автором самостійно.

Апробація результатів дисертації здійснена у вигляді наукових статей, доповідей, повідомлень та виступів на науково-практичних конференціях, конгресах і семінарах, зокрема: на Міжнародному конгресі з питань інформаційного суспільства (Київ, 2003); науково-практичній конференції за міжнародною участю “Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз” (Київ, 2002); на IX міжнародній науково-практичній конференції “Побудова інформаційного суспільства: ресурси і технології” (Київ, 2002); на III міжнародній науково-практичній конференції “Теорія і практика перебудови економіки” (Черкаси, 2002), на міжнародній конференції “Проблеми і перспективи розвитку інформаційного суспільства” (Київ, 2003), науково-практичній конференції за міжнародною участю “Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції” (Київ, 2003). Дисертація обговорювалася на засіданнях кафедри європейської інтеграції та права Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлені у восьми наукових працях, три із них опубліковані у фахових виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації – 229 сторінок, із них 176 сторінок основного тексту, 33 сторінки додатків. Список використаних джерел містить 260 найменувань, у тому числі 90 іноземною

МОВОЮ.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, ступінь дослідженості тематики дисертації у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, вказується на зв'язок роботи з науковими програмами й темами, формулюються мета та основні завдання дослідження, визначається наукова новизна, окреслюються теоретико-методологічні засади дисертаційного дослідження, практичне значення одержаних результатів, зазначається, як була здійснена апробація результатів дисертації.

У першому розділі – *“Теоретико-методологічний аналіз дослідження інформаційного суспільства”* – виділяються і аналізуються найбільш важливі підходи до розгляду інформаційного суспільства, наводяться основні напрямки сучасних наукових досліджень окресленої проблеми, відзначається їх актуальність. Розглядаються негативні та позитивні аспекти сучасних інформаційних процесів.

Серед теоретико-методологічних праць з питань інформаційного суспільства виділено такі основні підходи до окресленої проблематики:

Теорія постіндустріального суспільства як джерело концепцій інформаційного суспільства. Увагу зосереджено на переході до постіндустріального суспільства як нового етапі розвитку цивілізації (праці Д.Белла, З.Бжезинського, Н.Віннера, Г.Кана, К.Кеністона, А.Турена та ін.).

Політика і засоби масової інформації в теоріях інформаційного суспільства. Інтенсивне впровадження в політичний процес нових засобів інформації і розширення сфери застосування класичних сприяють змінам традиційного політичного процесу сучасних країн. Особлива увага приділяється питанням впливу інформаційного суспільства на політичні процеси у роботах: К.Дойча, С.Московічі, В.Райніке, О.Тоффлера, Ф.Ферарроті та ін. Сучасні вітчизняні дослідники також звертають особливу увагу на зазначені процеси, зокрема відзначаються праці В.Іванова, О.Литвиненка, Є.Макаренко, Г.Почепцова, В.Рєбкала, А.Шадріна, С.Чукот та ін. В епоху нових електронних технологій, мікроелектроніки та інформатики інтегруюча роль символічних функцій засобів масової інформації поступається місцем їх диференціації, усе більш різноманітному спектру їх застосування. Зміни, які відбуваються із засобами масової інформації в інформаційному суспільстві, детально аналізуються у працях Дж.Барбера, Д.Бенджаміна, Дж.Лалла, М.Маклюена, П.Нора, П.Палена, Дж.Томпсона та ін.

Економічні аспекти теорій інформаційного суспільства. Новітні концепції спираються

переважно на дослідження П.Дракера, М.Кастельса і Т.Стоуньєра, в яких досліджуються економічні зміни, що відбулися в розвитку сучасної цивілізації. Особливо слід відзначити фундаментальне дослідження М.Кастельса “Інформаційна ера: економіка, суспільство і культура”, який однією з ключових рис інформаційного суспільства називає специфічну форму соціальної організації, у якій завдяки новим технологічним умовам, що виникають, генерування, обробка й передача інформації стали фундаментальними джерелами продуктивності й влади. Іншою ключовою рисою інформаційного суспільства є мережева логіка його базової структури. Серед вітчизняних дослідників, які займаються окресленими проблемами, слід згадати І.Розпутенка, Д.Саллівана, В.Хомякова, Ю.Юрчишина та ін.

Місце сучасних інформаційних і комунікаційних технологій у теоріях інформаційного суспільства. Темпи розвитку інформаційних технологій, на думку Дж.Болтера, У.Дайзарда, Ж.Ліотара, Й.Масуди, Дж.Мартіна, Д.Робертсона та ін., переводять постіндустріальне суспільство в новий якісний стан або стадію інформаційного суспільства. Відзначаються роботи сучасних вітчизняних та російських дослідників щодо місця і ролі інформаційних і комунікаційних технологій в процесі побудови інформаційного суспільства – В.Бикова, В.Дрожжинова, І.Огірко, В.Троня, П.Цегольника, О.Шевчука, А.Штрика, Ф.Широкова та ін. Важливими також є дослідження проблем використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій в освіті: В.Лугового, С.Калашнікової, С.Майбороди та ін. Це стосується також і питань упровадження дистанційної освіти, її місця і ролі для освітнього розвитку суспільства. Поява Інтернету та питання його правового регулювання досліджуються у роботах Д.Барлоу, Р.Мактавіша, Г.Рейнголда та ін.

Етичні аспекти розвитку інформаційного суспільства. Аналізуючи проблеми становлення і розвитку інформаційного суспільства, не можливо уникнути питань, які стосуються його впливу на гуманітарну сферу суспільного життя. На сьогодні не існує одностайності серед науковців та широкого кола громадськості стосовно визначення дії (позитивної чи негативної) сучасних інформаційних і комунікаційних технологій як на окрему людину, так і на розвиток суспільства в цілому. Вплив сучасних інформаційних процесів на розвиток духовної культури безпосередньо висвітлений у працях Ж.Баландьє, Ф.Вебстера, А.Етціоні, Ж.Ліотара, Б.Луссато, К.Марлетті, В.Мелоді, Ф.Метсона, К.Касторіадоса та ін. Етичні проблеми появи і розвитку інформаційного суспільства найбільш яскраво розглянуто у працях К.Германа, Д.Лайона, Ж.Елюля, Г.Йонаса, Р.Коена, Дж.Нейсбіта, Г.Шіллера.

Інформаційне суспільство і державне управління. У цьому контексті заслуговують на увагу дослідження різноманітних технологій взаємодії людини і держави у працях В.Бакуменка, М.Головатого, В.Князева, Б.Кухти, А.Ліпенцева, Я.Малика, І.Надольного, П.Надолішного, Н.Нижник, Л.Шкляра, А.Чемериса та ін.

Отже, узагальнюючи наявні підходи щодо розгляду інформаційного суспільства, його можна визначити як процес у цілому, що іманентно притаманний сучасному етапові суспільного розвитку, сутність якого полягає в творенні, накопиченні, передачі, обробці та використанні інформації у всіх її проявах, інтенсифікації суспільного життя як на рівні окремого індивіда, так і суспільства загалом; перетворенні інформації та знання у продуктивні сили суспільства, формування на цій основі суспільства, заснованого на знаннях.

У другому розділі – *“Європейський досвід формування інформаційного суспільства”* – здійснено аналіз основних етапів і засад процесу формування інформаційного суспільства Європейським Союзом, виділено основні аспекти державного регулювання інформаційної сфери зарубіжних країн у контексті окресленої проблеми, визначено основні чинники й фактори, що впливають та зумовлюють перебіг цього процесу. Приділена особлива увага аналізу Програми Європейського Союзу “Електронна Європа” та відповідної Програми країн-кандидатів у європейську спільноту “Електронна Європа Плюс”.

Державне регулювання процесів формування інформаційного суспільства в нових умовах сучасного розвитку передбачає: заохочення конкуренції, боротьбу з монополізмом; забезпечення доступу до інформації й інформаційних ресурсів для всього населення; дотримання свободи слова; захист інтересів національних меншин та підлітків в інформаційній сфері; збереження національної культурної спадщини, мови, протистояння культурній експансії інших країн; забезпечення інформаційної безпеки; охорону інтелектуальної власності; боротьбу з кіберзлочинами; впровадження електронного уряду; надання електронних послуг громадянам і підприємцям; правове регулювання мережі Інтернет.

Порівнюючи світові тенденції формування інформаційного суспільства з досвідом Європейського Союзу, слід відзначити, що починаючи з 1994 р. Європейський Союз з усією відповідальністю поставився до окреслених завдань. Свідченням цього є і робота Форуму з питань обговорення проблем інформаційного суспільства, діяльність якого у більшості випадків допомогла на рівні європейської спільноти виявити ті основні проблемні зони, які вимагали особливої уваги. Окрім того, відповідні декларації, прийняті Європейським Союзом, окреслили й визначили шляхи і напрями формування інформаційного суспільства. Так, якщо в першій (1994 р.) Декларації проголошувалася необхідність побудови інформаційного суспільства загалом, а в 1997 р. визначалися основні аспекти і напрями цього процесу, то в 1999 р. – вже йшлося про відповідальність і роль держави у цих процесах, а також про те, що недостатньо виголосити наміри, і навіть недостатньо надати матеріальні можливості для використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, необхідно створити атмосферу сприяння використанню цих технологій, залучити людей до них, заохотити їх це

робити.

Саме з цією метою Європейським Союзом була розроблена Програма “Електронна Європа” і План дій „Електронна Європа 2002”. Вони стали своєрідним підсумком діяльності Європейського Союзу за попередні 5 років побудови інформаційного суспільства, і водночас визначають наступні, вже більш конкретні заходи і дії щодо його формування. Важливим аспектом реалізації цієї програми стали три напрями: 1) дешевий, швидкий, безпечний Інтернет, який передбачає: дешевий і швидкий доступ до Інтернет; швидкий Інтернет для дослідників та студентів; безпечні мережі та смарт-карти; 2) інвестиції в людей і вміння: європейська молодь у цифровий вік; робота в економіці, заснованій на знаннях; участь для всіх в економіці, заснованій на знаннях; 3) стимулювання використання Інтернету: розвинена е-комерція; урядові он-лайн: електронний доступ до публічних послуг; медицина в мережі Інтернет; європейський цифровий зміст для глобальних мереж; розумні транспортні системи.

Виділяються три основних методи, за допомогою яких має бути реалізована програма “e-Європа”: 1) Прискорене регулювання відповідного правового середовища. 2) Підтримка нової інфраструктури і послуг в усій Європі. Переважний розвиток підприємств приватного сектора. 3) Застосування відкритого методу координації та оціночних досліджень - ця мета гарантує те, що дії будуть відзначатися ефективністю, матимуть запланований вплив та досягнуть обов’язково високого рівня в усіх державах-членах. Особливе значення для ефективності зазначених заходів мають проведення щовесни контрольних заходів, своєрідного тестування за допомогою відповідних індикаторів. Щороку ці індикатори відслідковуються і подаються на розгляд в Європейську Комісію, яка у свою чергу вносить відповідні зміни і кореляцію до Плану дій і Програми “e-Європа”. Підтвердженням цього є розробка і затвердження Плану дій “Електронна Європа 2005”. Слід відзначити, що кожен наступний план дій все більше конкретизує реалізацію Програми. Проблематика дедалі звужується, увага держав акцентується на найбільш проблемних моментах і саме туди спрямовуються спільні зусилля держав. Серед найбільш актуальних проблем для Європейського Союзу залишаються проблеми впровадження електронного уряду, електронної освіти та електронного здоров’я.

Європейський Союз буде інформаційне суспільство разом з іншими державами, які прагнуть вступити до нього. Свідченням цього є Програма “Електронна Європа Плюс”, в якій визначені основні цілі та зусилля країн-кандидатів у члени Європейського Союзу. За допомогою цієї програми будуть узгоджені зусилля і дії країн-членів щодо вимог Європейського Союзу. Першочергові заходи даної програми передбачають насамперед формування відповідних засад для становлення інформаційного суспільства. Отже, розглянувши основні напрями формування інформаційного суспільства Європейським

Союзом, доходимо до висновку, що ефективність цього процесу прямо залежить від зацікавленості політичної еліти цієї спільноти, від спільних зусиль держав-членів, відповідної цілеспрямованої державної політики, розробки і реалізації спеціальних програм. Досвід Європейського Союзу переконує також у тому, що не менш важливим є створення системи мотивації залучення громадян до використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, надання найбільш важливих електронних послуг для громадян і підприємців.

У третьому розділі – *“Державне управління формуванням інформаційного суспільства в Україні”* – виділено та проаналізовано основні етапи і завдання процесу формування інформаційного суспільства в Україні. Розкрито особливості їх сучасного прояву як у суспільному житті в цілому, так і в практиці державотворення зокрема. Запропоновано деякі заходи щодо їх ефективного використання в Україні. Ґрунтовно проаналізовано основні засади та напрямки формування інформаційного суспільства в Україні, зазначено основні аспекти його законодавчого забезпечення, а також розкрито відповідні етапи реалізації Програми “Електронна Україна”.

Передусім відзначається, що Україна, як і більшість країн світу, перебуває на шляху до інформаційного суспільства. Проте для пересічних громадян нашої держави проблеми формування інформаційного суспільства є досить далекими і не надто актуальними порівняно з проблемами зайнятості, соціального захисту, охорони здоров’я тощо. На рівні державного управління переважно усвідомлюються і вирішуються проблеми, пов’язані насамперед з інформаційною безпекою. Хоча в цьому відношенні ситуація поліпшилась із прийняттям відповідних указів Президента України. Зокрема, в Указі Президента „Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні” зазначається, що забезпечення широкого доступу до цієї мережі громадян, належне представлення в ній національних інформаційних ресурсів є одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері інформатизації, задоволення конституційних прав громадян на інформацію, побудови відкритого демократичного суспільства, розвитку підприємництва.

В Україні планується у найкоротші строки створити належні економічні, правові, технічні та інші умови для забезпечення широкого доступу громадян, навчальних закладів, наукових та інших установ, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб’єктів підприємницької діяльності до мережі Інтернет; розширити і вдосконалити подання у мережі Інтернет об’єктивної політичної, економічної, правової, екологічної, науково-технічної, культурної та іншої інформації.

У контексті досліджуваної проблеми потребує свого розвитку також і впровадження сучасних комп’ютерних інформаційних технологій у системі державного управління,

фінансовій сфері, підприємницькій діяльності, освіті, наданні медичної та правової допомоги та інших сферах. Слід вирішити завдання щодо гарантування інформаційної безпеки держави, недопущення поширення інформації, розповсюдження якої заборонено відповідно до законодавства. Потребує свого вдосконалення правове регулювання діяльності суб'єктів інформаційних відносин, виробництва, використання, поширення та зберігання електронної інформаційної продукції, захисту прав на інтелектуальну власність, посилення відповідальності за порушення встановленого порядку доступу до електронних інформаційних ресурсів усіх форм власності, за навмисне поширення комп'ютерних вірусів. Отже, можна зробити висновок, що хоча в Україні ще не розроблена повною мірою власна Концепція формування інформаційного суспільства, однак у цьому напрямку спостерігаються позитивні зрушення. Державному управлінню слід, починаючи з самого себе і враховуючи відповідний позитивний досвід інших країн, забезпечити вирішення окресленої проблеми.

Все вищезазначене щодо формування інформаційного суспільства країнами Європейського Союзу є актуальним і для України. Однак, на відміну від Європейського Союзу, наша країна тільки розпочинає свої кроки у напрямку формування інформаційного суспільства. Більшість проблем, які вже вдалося вирішити європейській спільноті, зокрема забезпечення вільного доступу більшості громадян до мережі, класифікація і надання електронних послуг громадянам та бізнесу й інші, все ще лишаються для нашої держави не найближчою перспективою.

Особливо слід відзначити важливість розробленої Державним комітетом зв'язку та інформатизації України Програми „Електронна Україна”, яка базується на основних положеннях програми „Електронна Європа Плюс”, оскільки відповідно до Указу Президента України „Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу”, Україна здійснює стратегічний курс на інтеграцію з Європейським Союзом. Головне завдання програми „Електронна Україна” – сприяти розвитку економічного потенціалу України, підвищити конкурентоспроможність економіки, рівень та якість життя населення.

У цьому контексті в дисертації детально розглянуто нормативно-правове забезпечення процесу формування інформаційного суспільства нашої держави, при цьому увага зосереджується на необхідності якнайшвидшого прийняття законів, які б сприяли цьому процесові, а саме: про телекомунікації, про діяльність у сфері інформатизації, про захист персональних даних; про електронну торгівлю; про захист суспільної моралі та людської гідності.

Як підсумок зробленого аналізу визначені та запропоновані шляхи оптимізації процесу формування інформаційного суспільства в Україні, а саме: відзначена необхідність розробки та впровадження державної програми мотивації використання інформаційних і

комунікаційних технологій як окремими громадянами України, так і органами державної влади й місцевого самоврядування; необхідність заохочення та сприяння доступу до мережі Інтернет за допомогою впровадження пільгових тарифів для студентів, учнів і пенсіонерів; сприяння у наданні електронних послуг громадянам і підприємцям по доступній ціні.

ВИСНОВКИ

У дисертації узагальнено і розв'язано актуальну наукову проблему формування інформаційного суспільства в Україні з урахуванням відповідного досвіду Європейського Союзу. На підставі проведеного дослідження зроблено висновки та запропоновано такі рекомендації, які мають теоретичне та практичне значення:

1. Узагальнюючи наявні підходи щодо розгляду інформаційного суспільства, його можна визначити як процес у цілому, що іманентно притаманний сучасному етапові суспільного розвитку, сутність якого полягає в творенні, накопиченні, передачі, обробці та використанні інформації у всіх її проявах, інтенсифікації суспільного життя як на рівні окремого індивіда, так і суспільства загалом; перетворенні інформації та знання у продуктивні сили суспільства, формування на цій основі суспільства, заснованого на знаннях.

2. Формування інформаційного суспільства зумовлене вимогами часу: розвитком сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, які сприяють зростанню кількості та якості інформації; впровадженню інформаційних і комунікаційних технологій у різні сфери суспільного життя. Питання розвитку інформаційного суспільства стає питанням державної ваги, оскільки як економічний, так і політичний та соціальний потенціали країни прямо залежать від інформаційно-інтелектуального потенціалу суспільства даної країни. Відкритість і прозорість влади повинні сприяти появі відносин у суспільстві, коли інформація перетворюється на знання. Однак слід зазначити, що вплив інформаційних і комунікаційних технологій на розвиток суспільства може мати як позитивний, так і негативний аспекти. Для уникнення небажаних результатів у суспільних відносинах, держава повинна регулювати процеси формування інформаційного суспільства. Потрібно максимально використати позитивні аспекти впливу інформаційних і комунікаційних технологій на розвиток суспільства й усунути їх негативний вплив. Для цього державі слід більше уваги приділяти, з одного боку, створенню умов для вільного доступу своїх громадян до інформації, з другого - захисту їх приватного життя від несанкціонованого втручання.

3. Провідні країни світу поставили перед собою завдання формування інформаційного суспільства. Значний досвід у вирішенні подібного завдання має Європейський Союз.

Починаючи з 1994 р. Європейський Союз пріоритетним завданням вважає саме побудову інформаційного суспільства. У 1997 р. були окреслені основні аспекти і напрямки цього процесу, а з 1999 р. урядами Європейського Союзу проводиться політика створення сприятливої атмосфери впровадження нових сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, залучення до них громадян. З цією метою Європейським Союзом була розроблена програма „Електронна Європа”, яка визначила конкретні заходи і дії щодо побудови інформаційного суспільства. Важливим аспектом реалізації цієї програми стали три напрямки: 1) дешевий, швидкий, безпечний Інтернет; 2) інвестиції в людей і вміння; 3) стимулювання використання Інтернету.

4. Програма „Електронна Європа” реалізована за допомогою трьох основних методів: 1) Прискорене регулювання відповідного правового середовища, з урахуванням його адаптації для всіх держав-членів. 2) Підтримка нової інфраструктури і послуг в усій Європі. Особлива увага приділяється розвитку підприємств приватного сектора, розгортається програма його субсидування. 3) Застосування відкритого методу координації та оціночних досліджень (контрольних вимірювань). Щороку Європейська Комісія спеціально проводить контрольні вимірювання з метою внесення коректуючих змін до Плану дій і Програми „Електронна Європа”. Серед найбільш актуальних проблем для Європейського Союзу залишаються проблеми впровадження електронного уряду, електронної освіти та електронного здоров’я.

5. Відповідно до Програми „Електронна Європа” для країн-кандидатів у члени Європейського Союзу була спеціально розроблена Програма „Електронна Європа Плюс”. Завданням цієї Програми є ліквідація відставання у формуванні інформаційного суспільства в країнах, які хочуть вступити в Європейське співтовариство. Першочергові заходи цієї програми полягають у тому, щоб узгодити зусилля і дії країн-кандидатів з вимогами Європейського Союзу у формуванні відповідних засад для становлення інформаційного суспільства. З цією метою додатково до основних напрямів Програми „Електронна Європа” був уведений „базовий рівень”, який передбачає закладення підвалин розвитку інформаційного суспільства.

6. Згідно з Програмою „Електронна Європа Плюс” в Україні розроблено Програму „Електронна Україна”, де закладено основи формування інформаційного суспільства в нашій державі, визначено його важливі напрямки. Цей процес повинен бути контрольованим з боку держави, особливо використання інформаційних ресурсів та доступ до мережі Інтернет. В Україні необхідно у найкоротші строки створити належні економічні, правові, технічні та інші умови для забезпечення широкого доступу громадян, навчальних закладів, наукових та інших установ, організацій усіх форм власності, органів державної влади та органів місцевого

самоврядування, суб'єктів підприємницької діяльності до мережі інтернет. Актуальним питанням є забезпечення конституційних прав людини і громадянина на вільне збирання, зберігання, використання та поширення інформації, свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань. У свою чергу, слід вирішити питання щодо гарантування інформаційної безпеки держави, недопущення поширення інформації, розповсюдження якої заборонено відповідно до законодавства.

7. Розбудова інформаційного суспільства в Україні має базуватись на узгодженості дій усіх гілок влади, а також усіх її рівнів – від центрального до органів місцевого самоврядування з метою поєднання зусиль на стратегічних напрямках. В Україні ще не розроблена повною мірою власна Концепція формування інформаційного суспільства, однак у цьому напрямку спостерігаються позитивні зрушення. сформована і реалізується державна політика у сфері інформатизації, прийнято закони України: „Про Національну програму інформатизації”, „Про концепцію Національної програми інформатизації”; „Про електронний цифровий підпис”, „Про електронний документ та електронний документообіг”; створюється нормативно-правова та нормативно-технічна бази процесу формування інформаційного суспільства. Цей процес перестав бути стихійним і набув ознак керованості: здійснюються заходи, спрямовані на захист інформації та забезпечення інформаційної безпеки держави в умовах застосування комп'ютерної техніки; розвивається міжнародне співробітництво у сфері інформатизації.

На основі викладених вище результатів дослідження доцільно, на нашу думку, висловити такі практичні рекомендації:

1. Необхідно розробити і затвердити Національну програму розвитку інформаційного суспільства, яка повинна враховувати реальні проблеми сьогодення, а також світові тенденції розвитку. У Програмі „Електронна Україна”, враховуючи позитивний досвід зарубіжних країн, вважати пріоритетною сферою державного розвитку в Україні – формування інформаційного суспільства. Розробити механізм, який забезпечить здатність державного апарату розглядати процеси формування інформаційного суспільства комплексно, а також сформувати політичну волю в країні для реалізації Національної програми розвитку інформаційного суспільства України. Ширше використовувати у практиці державного управління програмно-цільовий підхід як ефективний механізм реалізації державної інформаційної політики.

2. Для підтримки діяльності інститутів влади у сфері формування інформаційного суспільства потрібно створити загальнодержавний інформаційно-аналітичний центр, який здійснював би методологічну підтримку органів державної влади й місцевого самоврядування з актуальних питань: отримання, накопичення, аналіз інформації, опрацювання запитів

населення. Серед його основних завдань мають бути: організація форумів, проведення моніторингу діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування щодо їх участі у процесах формування інформаційного суспільства.

3. Верховній Раді України слід прискорити прийняття пакета законодавчих актів щодо створення сприятливих умов формування інформаційного суспільства в Україні: про телекомунікації, про діяльність у сфері інформатизації, про захист персональних даних; про електронну торгівлю; про захист суспільної моралі та людської гідності.

4. У найкоротші строки забезпечити економічні, правові, технічні та інші умови для забезпечення широкого доступу громадян, навчальних закладів, наукових та інших установ, організацій усіх форм власності, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб'єктів підприємницької діяльності до мережі Інтернет. З цією метою слід оптимізувати процес формування інформаційного суспільства в Україні, а саме: необхідно розробити і впровадити Державну програму мотивації використання інформаційних і комунікаційних технологій як окремими громадянами України, так і органами державної влади й місцевого самоврядування; заохотити та сприяти доступу до мережі Інтернет за допомогою впровадження пільгових тарифів для студентів, учнів та пенсіонерів; сприяти в наданні електронних послуг громадянам і підприємцям по доступній ціні. Розробити план дій впровадження електронних послуг як для бізнесу, так і для населення країни (за аналогією до Європейського Союзу).

5. Розширити і вдосконалити подання в мережі Інтернет об'єктивної політичної, економічної, правової, екологічної, науково-технічної, культурної та іншої інформації про Україну, зокрема тієї, що формується в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, навчальних закладах, наукових установах та організаціях, архівах, а також бібліотеках, музеях, інших закладах культури; розширити можливості для доступу в установленому порядку до інших національних інформаційних ресурсів.

6. Особливу увагу уряду потрібно приділяти проблемі цифрової нерівності між регіонами країни. Для цього потрібно розробити заходи державної політики стимулюючого характеру для провайдерів, які надають послуги Інтернету та інші послуги комунікаційного зв'язку в сільській місцевості (особливо у віддалених регіонах).

7. З метою збереження кадрового потенціалу в галузі інформаційно-комп'ютерних технологій, необхідно створити в Україні належні умови для розвитку індустрії програмного забезпечення (насамперед йдеться про податкові пільги для підприємств із розробки програмного забезпечення. Цим шляхом ідуть Росія, Ірландія, Ізраїль, інші держави. Справжнє економічне диво — розвиток офшорного програмування в Індії. За 15 років виваженої державної політики ця держава досягла обсягу експорту програмного забезпечення

у 2000 році у 6,2 млрд. дол.*) Це дозволить зменшити вплив інтелектуального капіталу за кордон і створити передумови для розвитку, збереження та ефективного використання кадрового потенціалу в галузі інформаційних і комунікаційних технологій.

З урахуванням складності й багатогранності вказаної проблематики виникає необхідність продовження вивчення її в майбутньому. На наш погляд, потребують спеціального дослідження проблеми створення сприятливої атмосфери використання інформаційно-комп'ютерних технологій, залучення громадян до них, заохочення використання населенням цих технологій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях

1. Григор О.О. Міжнародний досвід подолання цифрової нерівності в умовах побудови інформаційного суспільства // Статистика України. – 2002. - № 3 (18). – С. 57-60.
2. Григор О.О. Е-Європа – пріоритетний напрямок побудови інформаційного суспільства Європейського Союзу // Статистика України. – 2002. - № 4 (19). – С. 66-69.
3. Григор О.О. Основні аспекти теоретико-методологічного аналізу концепції інформаційного суспільства // Вісник УАДУ. – 2003. - №2. – С. 456-463.

Статті в інших наукових виданнях

4. Григор О.О. Сучасний стан та перспективи побудови інформаційного суспільства в Україні // Зб. наук. пр. Черкаського держ. технол. ун-ту. Серія: Економічні науки. Випуск 8. – Черкаси: ЧДТУ, 2003. – С. 254-260.

Тези конференцій

5. Григор О.О. Європейський досвід побудови інформаційного суспільства // Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз: Матеріали наук.-практ. конф. // За заг.ред. В.І.Лугового, В.М.Князева. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – С. 359-361.
6. Григор О.А. Информационное общество и государственное управление: российский и европейский опыт // Построение информационного общества: ресурсы и технологии // Материали ІХ міжнарод. наук.-практ. конф. – К.: УкрИНТЭІ. – 2002. – С. 15-21.
7. Григор О.О. Економічний потенціал країни на шляху до створення інформаційного суспільства // Теорія і практика перебудови економіки: Матеріали ІІІ міжнар. наук.-практ. конф. (Черкаси, 25-27 листопада 2002 р.) / Відповід. ред. В.І.Хомяков. – Черкаси: ЧДТУ, 2002. – С. 38-40.

8. Григор О.О. Основні шляхи побудови інформаційного суспільства: європейський досвід. // Міжнар. конф. "Проблеми і перспективи розвитку інформаційного суспільства" (Київ. 25 лютого 2003 р.). Режим доступу: [<http://www.isu.org.ua>]

АНОТАЦІЇ

Григор О.О. Формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський Союз (державно-управлінський аспект). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління. – Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – Львів, 2003.

Дисертація присвячена обґрунтуванню концепції державно-управлінських засад формування інформаційного суспільства, розробці сучасних механізмів комплексного управління його економічними і соціальними процесами. Окреслено загальні риси і визначено сутність інформаційного суспільства як процесу. Проаналізовано основні етапи і засади процесу формування інформаційного суспільства. Визначено основні чинники та фактори, що впливають та зумовлюють даний процес, враховуючи сучасний світовий досвід, зокрема досвід Європейського Союзу.

Особливу увагу в дисертації приділено системному аналізу процесів формування інформаційного суспільства в Україні. Проаналізовані основні складові Програми „Електронна Україна” та етапи її реалізації, відзначено важливість подолання цифрової нерівності України щодо провідних країн світу. Розкрито особливості та основні аспекти законодавчого забезпечення даного процесу. Акцентовано увагу на необхідності якнайшвидшого прийняття законів, які б сприяли інформатизації суспільства. Запропоновано і теоретично обґрунтовано механізм прискорення формування інформаційного суспільства в Україні з метою підвищення інформаційно-інтелектуального потенціалу нашої держави.

Ключові слова: інформаційне суспільство, державне управління, формування інформаційного суспільства, електронний уряд, електронні послуги, досвід формування інформаційного суспільства Європейським Союзом, державна інформаційна політика, Програма „Електронна Європа”, „Електронна Європа Плюс”, „Електронна Україна”.

Григор О.А. Формирование информационного общества в Украине в контексте интеграции в Европейский Союз (государственно-управленческий аспект). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук государственного управления по специальности 25.00.01 – теория и история государственного управления. – Львовский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины. – Львов, 2003.

Диссертация посвящена обоснованию концепции государственно-управленческих основ построения информационного общества, разработке современных механизмов комплексного управления его экономическими и социальными процессами. С помощью комплексного, системного и сравнительного анализов раскрыта сущность процесса формирования информационного общества, его основные этапы и составные, а также участие государства в этом процессе.

Проведен теоретико-методологический анализ исследований информационного общества, на основе которого выделены такие основные подходы: теория постиндустриального общества как источник концепции информационного общества; политика и роль средств массовой информации в теориях информационного общества; экономические аспекты теорий информационного общества, место современных информационных и коммуникационных технологий в теориях информационного общества, этические аспекты информационного общества, информационное общество и государственное управление. Информационное общество определяется как процесс в целом, который имманентно присущий современному этапу общественного развития, суть которого заключается в создании, накоплении, передаче, обработке и использовании информации во всех ее проявлениях, интенсификации общественной жизни как на уровне отдельного индивида, так и общества в целом, превращении информации и знания в производительные силы общества, формирование на этой основе общества, основанного на знаниях.

В диссертационном исследовании значительное внимание уделено анализу современного мирового опыта формирования информационного общества. Научно обоснован механизм действия основных составляющих процесса формирования информационного общества. Исследованы позитивные и негативные аспекты построения информационного общества. В диссертации проанализированы основные этапы процесса построения информационного общества Европейским Союзом. Определены основные критерии и факторы, которые влияют и предопределяют процесс построения информационного общества в Европейском Союзе. Выделена роль государственного управления построения информационного общества в Европейском Союзе. Проанализированы основные этапы Программы „Электронная Европа”, ее направления и методы реализации. Автором раскрыта также специфика соответствующей Программы для стран-кандидатов в европейское сообщество „Электронная Европа Плюс”. Данная программа направлена на ликвидацию

отставания развития информационного общества в странах, желающих интегрироваться в Европейский Союз.

Особое внимание в диссертации уделено системному анализу процессов построения информационного общества в Украине. Раскрыты особенности и основные аспекты законодательного обеспечения данного процесса. Акцентируется внимание на необходимости осознанного участия государственных органов в процессах дальнейшего внедрения общегосударственных подходов относительно реализации информационной политики государства, внедрения электронного правительства в Украине как механизма, который способствует прозрачности и открытости системы государственного управления в целом. Рассмотрены основные моменты и этапы реализации Программы „Электронная Украина”, отмечена необходимость преодоления цифрового разрыва Украины по отношению к ведущим странам мира.

Отмечено, что в Украине наблюдаются позитивные изменения в направлении формирования информационного общества: сформирована и реализуется государственная политика в сфере информатизации; приняты законы Украины по вопросам Национальной программы информатизации; активно создается нормативно-правовая та нормативно-техническая базы сферы информатизации; процесс информатизации перестал быть стихийным, и приобрел признаки управляемости; набирает силу региональная составляющая информатизации; образовался рынок современных информационных технологий и услуг; осуществляются мероприятия, направленные на защиту информации и обеспечения информационной безопасности государства в условиях применения компьютерной техники; развивается международное сотрудничество в сфере информатизации.

На основании результатов исследования разработаны предложения и практические рекомендации относительно оптимизации современной государственной политики в сфере информатизации. Акцентируется внимание на необходимости скорейшего принятия законов, которые бы оказывали содействие информатизации общества. Предложен и теоретически обоснован механизм ускорения построения информационного общества в Украине, с целью повышения информационно-интеллектуального потенциала общества страны.

Ключевые слова: информационное общество, государственное управление, формирование информационного общества, электронное правительство, электронные услуги, опыт формирования информационного общества Европейским Союзом, государственная информационная политика, Программа „Электронная Европа”, „Электронная Европа Плюс”, „Электронная Украина”.

Grygor O.O. The promotion of informational society in Ukraine in the context of integration into the European Community (state-managerial aspect). – Manuscript.

Dissertation submitted for Candidate of Sciences in of Public Administration degree, specialty 25.00.01 – Theory and History of Public Administration. – Lviv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration of the President of Ukraine. – Lviv, 2003.

The dissertation is devoted to the informational society promotion and to the development of modern technologies in the complex management of the economic and social processes in the society. The dissertation outlines general features as well as meaning of the informational society as a process. In the work main steps and foundations of this promotion, undertaken by the European Community, are analyzed. Besides, principal causes which influence the process of the informational society promotion are defined, the global experience as well considered.

Special attention is given to the basic analysis of the steps in the informational society promotion in Ukraine. There are main grounds and steps of the “Electronic Ukraine” Program specified, together with the importance of overcoming of digital divide in Ukraine compared to the leading countries of the world. The paper deals with peculiarities and crucial aspects in the legislative support of the process. The attention is paid to the need for the quickest adoption of the legal documents to assist the informational processes in the society. Regarded as a means of improvement of the informational and intellectual potential in Ukraine, the technologies of accelerating the informational society promotion are exposed and given theoretical basis.

Key words: informational society, public administration, formation of an information society, the electronic government, electronic services, experience of formation of an information society by the European Union, the state information policy, the Program " e-Europe ", " e-Europe + ", " e-Ukraine ".